

Θέμα: Το πρόβλημα της καταχρηστικής επίκλησης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Πρόλογος:

Πριν ξεκινήσουμε να απαριθμούμε τα προβλήματα που προκύπτουν σε αυτόν το τομέα θα πρέπει να ορίσουμε κάποιες από τις έννοιες που συναντάμε.

Πνευματική ιδιοκτησία: Ονομάζεται το δικαίωμα που η έννομη τάξη απονέμει στο δημιουργό ενός πνευματικού έργου πάνω στο έργο αυτό. Πνευματική ιδιοκτησία ονομάζεται και ολόκληρος ο σχετικός θεσμός δηλαδή το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν αυτό το δικαίωμα.

Κατάχρηση: Κατά τη διάταξη του άρθρου 281 Α Κ, η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος. Κατά την έννοια της διάταξης αυτής, για να θεωρηθεί η άσκηση του δικαιώματος ως καταχρηστική, θα πρέπει η προφανής υπέρβαση των ορίων, που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο οικονομικός ή κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος, να προκύπτει από την προηγούμενη συμπεριφορά του δικαιούχου ή από την πραγματική κατάσταση που δημιουργήθηκε ή τις περιστάσεις που μεσολάβησαν ή από άλλα περιστατικά, τα οποία, χωρίς κατά νόμο να εμποδίζουν την γέννηση ή να επάγονται την απόσβεση του δικαιώματος, καθιστούν μη ανεκτή την άσκηση του, κατά τις περί δικαίου και ηθικής αντιλήψεις του μέσου κοινωνικού ανθρώπου.

Coryfraud: Το coryfraud είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται από τον Jason Mazzone, έναν αναπληρωτή καθηγητή στη Νομική σχολή του Μπρούκλιν, για να περιγράψει τη χρήση ψεύτικων αξιώσεων όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα. Είναι δηλαδή ένα λογοπαίγνιο ανάμεσα στα δικαιώματα (copyright) και στην απάτη (fraud).

Ο Mazzone περιγράφει το coryfraud ως εξής:

Απαίτηση της ιδιοκτησίας πνευματικών δικαιωμάτων του υλικού δημοσίων τομέων

Επιβολή από έναν ιδιοκτήτη πνευματικών δικαιωμάτων περιορισμών πέρα από αυτό που ο νόμος επιτρέπει.

Απαίτηση της ιδιοκτησίας πνευματικών δικαιωμάτων βάσει της ιδιοκτησίας αντιγράφων ή αρχείων
Απαιτώντας την ιδιοκτησία πνευματικών δικαιωμάτων με την έκδοση μιας εργασίας δημόσιων τομέων σε ένα διαφορετικό μέσο.

Κυρίως θέμα:

Πριν την καταγραφή των προβλημάτων που προκύπτουν από την κατάχρηση των πνευματικών δικαιωμάτων, παρατίθεται ένα παράδειγμα για την καλύτερη κατανόηση του θέματος.

Παράδειγμα:

Το 1984 η Universal studios προέβη σε δικαστικές ενέργειες εναντίον της Nintendo ώστε να σταματήσει να επωφελείται από το νέο της παιχνίδι Donkey Kong, ισχυριζόμενη πως ο Donkey Kong ήταν παρόμοιος με τον King Kong του οποίου είχε την κυριότητα. Στο τέλος οι δικηγόροι της Nintendo απέδειξαν πως η Universal είχε αντιπαθεί το 1975 και με την RKO General και είχε οριστεί πως ο King Kong άνηκε στον δημόσιο τομέα. Φυσικά η Nintendo κέρδισε τη νίκη και καθάρισε το όνομά της και φάνηκε πως η αντίπαλη εταιρία προσπάθησε να κερδοσκοπήσει εις βάρος δήθεν πνευματικών δικαιωμάτων.

Προβλήματα:

Το περιουσιακό δικαίωμα υπόκειται από το νόμο σε ορισμένους περιορισμούς που αφορούν το περιεχόμενο και την έκτασή του σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Τέταρτο Κεφάλαιο του Ν. 2121/1993 (άρθρα 18-28). Το άρθρο 19 του νόμου επιτρέπει την παράθεση αποσπασμάτων χάρη στη προόδου των γραμμάτων και της επιστήμης. Ανάλογη διάταξη προβλέπεται στο άρθρο 10 παρ. 1 και 3 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης - Παρισιού.

Οι περιορισμοί που προβάλλονται από την ισχύουσα ελληνική νομοθεσία αναφέρονται είτε στη διάρκεια της προστασίας είτε στην έκταση και το περιεχόμενο του δικαιώματος. Τέλος, ένας γενικότερος περιορισμός, με διαφορετική θεμελίωση, είναι η ελευθερία στην ιδιωτική χρήση των πνευματικών δημιουργημάτων.

Εκτός από τους μικρότερους περιορισμούς, που βγαίνουν από ειδικές διατάξεις της νομοθεσίας,

η πνευματική ιδιοκτησία σαν κάθε δικαίωμα, υποβάλλεται στους περιορισμούς που βγαίνουν από τις γενικές διατάξεις του δικαίου και προπάντων από την απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης των δικαιωμάτων. Ως κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας πρέπει να θεωρηθεί η ανύψωση της πολιτιστικής στάθμης του κοινωνικού συνόλου με την εξασφάλιση των βιοτικών προϋποθέσεων στους πνευματικούς δημιουργούς και με την παρακίνηση των προσώπων που έχουν ικανότητες σε πνευματική δημιουργία και σε διάδοση των δημιουργημάτων τους.

Το πρόβλημα της κατάχρησης των πνευματικών δικαιωμάτων είναι τις περισσότερες φορές είναι το γεγονός ότι ο δημιουργός ή οι απόγονοί του πιστεύουν πως θα πρέπει για πάντα να βγάζουν κέρδος και φήμη από αυτό. Δηλαδή κυνηγώντας το εύκολο χρήμα γίνεται επίκληση των πνευματικών δικαιωμάτων το οποίο οδηγεί συχνά όχι μόνο μεγάλες εταιρίες αλλά και κανονικούς ανθρώπους στα δικαστήρια.

1. Ο χρονικός περιορισμός

Βασικό πρόβλημα είναι όταν οι απόγονοι συμπεριφέρονται κερδοσκοπικά και εγωιστικά απέναντι σε έργα μεγάλης κοινωνικής και πολιτιστικής αξίας. Ο νόμος όμως έχει ορίσει έναν κανόνα χρονικού περιορισμού. Η πνευματική ιδιοκτησία από τότε που αναγνωρίστηκε ως δικαίωμα και σε όλες, σχεδόν ανεξίτητα, τις εθνικές νομοθεσίες και τις διεθνείς συμβάσεις, έχει περιορισμένη μόνο χρονική διάρκεια. Ύστερα από την πάροδο ορισμένων ετών - τουλάχιστον πενήντα από το θάνατο του δημιουργού κατά τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης-Παρισιού - το πνευματικό δημιούργημα παύει να είναι αντικείμενο ιδιωτικής εξουσίας και γίνεται αγαθό πολιτιστικό ελεύθερα προσιτό στον καθένα, "κοινό κτήμα". Ο ορισμένος χρόνος είναι εβδομήντα χρόνια από τον θάνατο του δημιουργού. Ο τρόπος αυτός έχει σαν πλεονέκτημα ότι πάντως εξασφαλίζει το δικαίωμα στον δημιουργό και σε δύο σειρές κληρονόμων του. Για αυτό προτιμάται από τη μέτρηση που θα άρχιζε με τη δημοσίευση του έργου, μια αφετηρία που καμιά φορά δύσκολα αποδεικνύεται και μπορεί να στερήσει γρήγορα τους κληρονόμους από κάθε δικαίωμα. Ο χρονικός περιορισμός του δικαιώματος προβάλλεται σαν ένας εύλογος συγκερασμός ανάμεσα στα συμφέροντα των πνευματικών δημιουργών και στα συμφέροντα της ολότητας. Επομένως εφόσον ο νόμος έχει οριστεί έτσι ώστε να επωφελούνται για κάποιο χρονικό διάστημα οι απόγονοι του δημιουργού, οποιαδήποτε απαίτηση για παράταση του δικαιώματος αποτελεί κατάχρηση.

Αναπαραγωγή έργων ή κειμένων

Η αναπαραγωγή αυτή έχει να κάνει με διάφορους τομείς όπως σε σχολικά βιβλία, για διδασκαλία, σε βιβλιοθήκες, επιστημονικά έντυπα, κ.λ.π. Η αναπαραγωγή γίνεται σε συγκεκριμένα και σύντομα κομμάτια του έργου, χωρίς την έγκριση του δημιουργού και χωρίς αμοιβή του. Όταν πρόκειται για εξυπηρέτηση εκπαιδευτικών αναγκών και είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη δεν μπορεί να εμποδιστεί ακόμα και αν ο δημιουργός έχει αντίθετη γνώμη επειδή δεν λαμβάνει οποιουδήποτε είδους απολαβές.

Το ίδιο ισχύει για σημαντικά έργα τέχνης ή κειμήλια, των οποίων οι κάτοχοι είναι μετά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα δεν έχουν δικαίωμα πλέον στα αντικείμενα καθώς πρέπει να αφιερωθούν στο κοινό πολιτιστικό συμφέρον. Επίσης εκτός από την έκθεση στο κοινό βλέμμα, έργα τέχνης πωλούνται και κυκλοφορούν σε καταλόγους για αυτό το λόγο. Παρεμπόδιση αυτής της αναπαραγωγής ή αυτής της έκθεσης από τους δικαιούχους ή και απλώς δυσκολίες για την αναζήτηση τους δεν θα είχαν νόημα εδώ και θα αποτελούσαν και κατάχρηση του πνευματικού δικαιώματος.

Ο δημιουργός με το δικαίωμα αυτό αποκτά ισχυρές εξουσίες πάνω στο έργο του. Είναι υπεύθυνος για την δημόσια και ιδιωτική χρήση του, για την εγγραφή, την αναπαραγωγή, την παρουσίαση στο κοινό, τη δημόσια εκτέλεση, τη ραδιοηλεκτρονική μετάδοση, την αμοιβή και πολλά άλλα. Τέτοιου είδους εξουσίες πολλές φορές δεν μπορεί να τις διαχειριστεί ο άνθρωπος όταν αποκτήσει απότομα ή δόξα ή χρήμα ή και τα δυο. Δεν μπορεί ούτε να βγάζει επ' άπειρον χρήματα αυτός και οι απόγονοί του αλλά ούτε να το στερεί από την κοινή θέα. Εκεί είναι που αναμιγνύεται ο νόμος ο οποίος με πολύ συχνές νομολογίες δίνει λύσεις σε διάφορες υποθέσεις. Γιατί και στην πραγματική ζωή αυτή είναι η έννοια της κατάχρησης, το να δίνονται αρκετά δικαιώματα και απολαβές και να μην υπάρχει κορεσμός και σεβασμός αυτών.

Αν λάβουμε υπόψιν μας την τεχνολογική πρόοδο της σύγχρονης εποχής, βλέπουμε πως εμφανίζονται καινούρια προβλήματα με κεντρικό θέμα τα πνευματικά δικαιώματα. Η πρόοδος και διάδοση της ψηφιακής τεχνολογίας διευκόλυνε την αναπαραγωγή υλικών φορέων ήχου και εικόνας (πλέον κυρίως CD και DVD, αρχείων πολυμέσων κ.ά.). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθούν και οι προσβολές των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων μέσω της ανεξέλεγκτης αντιγραφής και της διάδοσης από δίκτυα p2p.

Τα προβλήματα που ανακύπτουν από τα τεχνολογικά μέτρα είναι κυρίως δύο:

- Το απεριόριστο των πνευματικών δικαιωμάτων: η πνευματική ιδιοκτησία έχει νόμιμους περιορισμούς είτε με τη μορφή της εύλογης χρήσης είτε με τη μορφή της ιδιωτικής χρήσης οι οποίοι προσπαθούν να συμβιβάσουν το δικαίωμα του δημιουργού με την ελευθερία του χρήστη. Τα τεχνολογικά μέτρα καθιστούν αυτούς τους περιορισμούς ανενεργούς, αφού μπορούν να εμποδίζουν την αναπαραγωγή ακόμη και για ιδιωτική χρήση. Η εξουδετέρωσή τους απαγορεύεται άσχετα από το σκοπό της (αν γίνεται δηλαδή για κατά τα άλλα επιτρεπόμενη ιδιωτική χρήση ή για απαγορευμένη αναπαραγωγή), με αποτέλεσμα ως τώρα νόμιμες και θεμιτές πράξεις του χρήστη να γίνονται παράνομες λόγω ύπαρξης των τεχνολογικών μέτρων. Το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας γίνεται έτσι στην πράξη απεριόριστο.
- ο νόμος επιβάλλει στην Ελλάδα ένα τέλος 4 ή 6% σε μηχανήματα, τα οποία χρησιμοποιούνται για την αναπαραγωγή έργων πνευματικής ιδιοκτησίας (φωτοτυπικά, scanner, αντιγραφικά CD κλπ.). Το τέλος αυτό διανέμεται στους δημιουργούς και στους ερμηνευτές καλλιτέχνες μέσω των Οργανισμών Συλλογικής Διαχείρισης και θεωρείται εύλογη αμοιβή για την αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση που γίνεται μέσω των μηχανημάτων αυτών. Ο ιδιώτης επιτρέπεται δηλαδή να αναπαράγει ένα έργο για ιδιωτική χρήση, μέσω του τέλους όμως ο δημιουργός αποζημιώνεται γι' αυτό. Με την εφαρμογή των τεχνολογικών μέτρων η αναπαραγωγή δεν είναι πλέον δυνατή (τουλάχιστον η νόμιμη). Οι δημιουργοί και καλλιτέχνες των προστατευμένων με τεχνολογικά μέτρα έργων εξακολουθούν όμως να εισπράττουν το μερίδιό τους από το ειδικό τέλος των μηχανημάτων, παρ' όλο που τα μηχανήματα αυτά δε χρησιμοποιούνται για την αναπαραγωγή των δικών τους έργων. Έτσι δημιουργείται το παράδοξο ο χρήστης να καταβάλλει τέλος για τη δυνατότητα αναπαραγωγής, που μπορεί ποτε να μην χρησιμοποιήσει, την οποία όμως από την άλλη του στερεί ο νόμος όταν υπάρχουν τεχνολογικά μέτρα προστασίας.

Επίλογος:

Η πνευματική ιδιοκτησία δεν ήταν ποτέ ένα δίκαιο στατικό. Βρισκόταν πάντα σε διαρκή εξέλιξη παράλληλα με την τεχνολογία, το πολιτιστικό επίπεδο των λαών και τη στάση των ανθρώπων απέναντι στις πνευματικές και ηθικές αξίες.

Δεν ήταν μόνο η τεχνολογική πρόοδος που συνέτεινε στη θέσπιση και διαμόρφωση της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ήταν η στάση της ανθρωπότητας απέναντι στη πολιτιστική κληρονομιά μας που σε γενικές γραμμές δεν φάνηκε άπληστη. Ο πολιτισμός μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά με την παράδοση, την εκπαίδευση και τη δημιουργία. Ο νόμος απλώς επιβεβαιώνει το δικαίωμα του δημιουργού το οποίο υπάρχει και προστατεύεται σε κάθε έννομη τάξη.

Βιβλιογραφία:

- Πνευματική ιδιοκτησία, Γεώργιος Κουμάντος, 1967, εκδόσεις ΣΑΚΟΥΛΑ
- Πνευματική ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, Διονυσία Καλινίκου, 2000, εκδόσεις ΣΑΚΟΥΛΑ
- www.wikipedia.com
- <http://papers.ssm.com>
- <http://lawdb.intrasoftnet.com>